

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมคำว้าล้านนา

The Buddhist principle that influenced the Lanna northern poetry

พระครูปลัดอุทัย รตนปญโญ*

Phrakru Palad Uthai Rattanapunyo

บทคัดย่อ

คำว้า คำธรรม วรรณกรรมคำขอ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนา กวีได้ประพันธ์ขึ้นเพื่อความบันเทิงแก่ผู้อ่าน โดยพรรณนาวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ตลอดถึงวัฒนธรรมในอดีตแล้ว ยังสอดแทรกหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่น หลักการเสียสละ ความสุขส่วนตัว เกื้อกูลผู้อื่นโดยไม่เลือกว่าเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูเป็นการให้ที่มุ่งกำจัดกิเลสโลภะและความเห็นแก่ตัว นับเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับคนทั่วไปจะต้องพึงมีต่อกัน ประการที่สองหลักความกตัญญูทวีกวี่ คือ ผู้รู้จักคุณค่าความดีของผู้อื่นและสนองพระคุณเพื่อบูชาความดีนั้นเป็นธรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันในสังคม ประการสุดท้ายหลักความรักความเมตตา ผู้มีจิตเมตตายอมไม่คิดเบียดเบียนใคร ที่ได้มีเมตตา บุคคล สังคม ชุมชนประเทศนั้นย่อมจะมีความสงบสุข

คำสำคัญ : คำว้า, หลักธรรม

Abstract

The northern poetry, rhyme, and fiddle literature are precious cultural heritage of Lanna. The poets have written to entertain the readers by describing the way of people's living throughout the culture in the past. They also interpolated the religious principles, such as selflessness, self-happiness, and compassion to others without selecting as friends or as enemies. It is aimed to eliminate the covetous and selfishness. It is an important virtue for people to find some goodness to each other.

Second, the gratefulness principle is known as good values of others and served the good grace to worship that good value. It is the Dharma's principle that people should treat each other in society.

Finally, the principle of love and compassion is the one who has mental mercy, and try not to encroach the others. Where there is a compassion, person, society, and community, there is a peace and happiness.

Key words: Northern poetry, Dharma's principle.

---

* อาจารย์ สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาแนะแนว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทนำ

อาณาจักรล้านนาซึ่งถือว่าเป็นดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์และความสงบร่มเย็นอยู่มีพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนาเหล่านี้มีอิทธิพลต่อสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในล้านนาเป็นอย่างมากโดยทั่วไปแล้วพิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนาจะมีการถ่ายทอดออกมาจากบทบาทของการดำรงชีวิตที่มีการกระทำมุ่งเน้นในวัฒนธรรมประเพณีอันสืบทอดมาในพระพุทธศาสนาโดยบรรพบุรุษเพื่อให้เห็นว่าทุกขั้นตอนของพิธีกรรมนั้นล้วนมีความหมายและมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเมื่อได้ประพฤติปฏิบัติประจําารวมไปถึงมีจิตสำนึกที่ดีงามแล้วทำให้เกิดความผ่องแผ้ว ยากที่จะถ่ายทอดและเลือนหายไป

เนื่องจากว่าชาวล้านนานับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล จากการเผยแผ่เข้ามาหลายๆทาง เช่น สมัยของพระนางจามเทวี ที่ได้ครองเมืองหริภุญไชย ได้นำเอาอารยธรรมแบบ ทวารวดีขึ้นมาด้วย และนำเอาพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาในสมัยของพระเจ้ากือนา¹ ก็มีพระสงฆ์ที่เผยแผ่ลัทธิลังกาวงศ์ คือ พระสุมนเถระและพระอโนมทัสสี ทำให้วิถีชีวิตของชาวล้านนาผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อชาวล้านนาในด้านวิทยาการความรู้ต่างๆ ตลอดจนคติความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชาวล้านนาที่ผูกพันกับพุทธศาสนาแล้วชนชาติไทยก็นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาอันยาวนาน สังคมไทยจึงเป็นสังคมพุทธพุทธิกรรมและวิถีชีวิตของคนไทย ได้อาศัยคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยขัดเกลา และเป็นเป้าหมายหล่อหลอม กิจกรรมสำคัญของรัฐกิติ ของชุมชนกิติ มักจะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอิงอาศัยพระพุทธศาสนาโดยตลอด ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ผังลึกในจิตใจ และวิถีชีวิตของคนไทย เป็นเครื่องหล่อหลอมกลั่นกรองนิสัยใจคอของคนไทย ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ที่เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย² นอกจากนี้ชนชาติไทยยังเป็นคนที่มีความใจโอบอ้อมอารี มีจิตเมตตาสาเหตุที่,ทำให้ชนชาติไทยมีเอกลักษณ์ ก็เพราะพระพุทธศาสนาได้เข้ามาในประเทศไทย เป็นเหตุให้วิถีชีวิตของคนไทย ได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน จนเกิดการปรับตัวเข้าหากัน และผสมปะปนกับความเชื่อและข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมูชนชาวไทย ถึงขั้นทำให้เกิดมีระบบความเชื่อ และความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะ และเนื้อหาของตนเอง ที่เน้นเด่นบางแง่มุมด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาเป็นอย่าง ๆ ไปซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย หรือ พระพุทธศาสนาของชาวไทย³ ทำให้นักปราชญ์ล้านนาเป็นอาณาจักรหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านศิลปะและวัฒนธรรม ได้สั่งสมสืบทอดกันมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันความเจริญรุ่งเรืองส่วนหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่นักปราชญ์ชาวล้านนาได้สร้างสรรค์ และบันทึกเอาไว้ ดังปรากฏหลักฐานในตำนาน หรือ พงศาวดารต่างๆ และ จะเห็นได้จากโบราณสถานตามวัดวาอารามที่ปรากฏในเมืองสำคัญของล้านนา ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง และวิถีชีวิตของคนล้านนา

¹ พระเจ้ากือนา หรือ พระยาเกือนา(พระเจ้ากือนาธรรมิกราช) กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย ทรงครองราชย์ใน พ.ศ. 1898-1928 พระองค์เป็นผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เป็นผู้เชิญเชิญพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าไปประดิษฐานบนดอยสุเทพและที่วัดสวนดอก เชียงใหม่

² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2539), หน้า 3-4.

³ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2539), หน้า 1-2.

การนับถือศาสนาของชาวล้านนา มีพื้นฐานมาจากไสยศาสตร์ อันเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์แล้วมารับเอา พระพุทธศาสนาต่างกรรมต่างวาระ จึงเกิดการผสมผสานจนแนบแน่น การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาจึงผสมผสานกัน ระหว่างศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อทางศาสนาของคนล้านนา เป็นไปในทำนองเดียวกับคนไทยโดยทั่วไป กล่าวคือ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม อาณิสสผลบุญอันเป็นเรื่องของศาสนาพุทธโดยตรง และเชื่อในไสยศาสตร์ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามคตินิยมของพวกพราหมณ์⁴ จนทำให้ดินแดนล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองมายาวนานถึง 1,200 ปี ประชาชนในแถบนี้จึงมีวัฒนธรรม และ อารยธรรมที่เก่าแก่ ที่เป็นของตนเองนอกจากนั้น สังคมล้านนายังมีการยอมรับ เคารพนับถือลัทธิดั้งเดิม ที่มีความเชื่อในเรื่องสิ่งลึกลับ เช่นผี วิญญาณ ไสยศาสตร์ และศาสนาพราหมณ์ เมื่อพระพุทธศาสนา ได้แผ่ขยายเข้ามาในดินแดนนี้ก็ได้ออมรับนับถือนำเอาคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา มีการผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างสนิท ชนิดแยกกันไม่ออกระหว่าง พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์⁵

จากการที่ได้ศึกษาสาระสำคัญของพื้นบ้านล้านนา ทำให้พบเกี่ยวกับความเชื่อในล้านนา ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำข่าล้านนาประเภทมุขปาถะซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้สืบทอดกันมาเป็นวรรณกรรมร่ายกรองและประยุกต์มาเป็นคำธรรมในเวลาต่อมา เนื้อหาสาระของวรรณกรรมเป็นร่ายกรองที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวล้านนาเป็นอย่างมาก บางอย่างคนล้านนาถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต หลายประการความเชื่อเหล่านั้น ชาวล้านนาก็ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินวิถีชีวิต และสามารถนำมาสร้างเป็นกระบวนการของวัฒนธรรมที่งดงาม ให้เกิดขึ้นในสังคมคนล้านนาได้อย่างมีคุณค่า และมีความสุข ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมคำข่าล้านนา วรรณกรรมล้านนามีอยู่มากมายหลายประเภท เช่น สุภาษิต คำข่า คำขอ คำวกรรม เป็นต้น โดยเฉพาะวรรณกรรมคำขอ ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนานอกจากนี้ได้ประพันธ์ขึ้นเพื่อความบันเทิงแก่ผู้อ่านและผู้ฟังแล้ว กวีผู้แต่งยังได้สอดแทรกหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ให้ผู้อ่านได้เรียนรู้และซึมซับไปในตัวอีกด้วยโดยกำหนดบทบาทของตัวละครให้ดำเนินไปตามสภาพแวดล้อม ที่สอดคล้องใกล้เคียงกับเหตุการณ์จริงของผู้ฟัง

คำข่าล้านนามีวิธีการถ่ายทอดด้วยภาษาที่เรียบง่ายและเข้าใจชาวบ้านฉายภาพให้เราได้เห็นเรื่องราวในอดีตวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของคนล้านนาในสมัยอดีต อีกทั้งได้สอดแทรกหลักคุณธรรม จริยธรรม ทางพระพุทธศาสนาไว้ตลอดทั้งเรื่อง การสอนธรรมด้วยวิธีการแบบนี้มีวิธีการถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสมัยนั้นที่กล่าวถึงพิธีกรรมล้านนามีประเด็นที่สำคัญ เช่น

1. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง)

พระพุทธเจ้าตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ใดถวายทาน ในวันขึ้นปี ใหม่ หรือวันสงกรานต์ล่วงก็ตีปล้อยสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากภัยอันตราย ไม่ว่าจะเป็น นก, กบ, ปู, ปลา, หอย, และเต่า ให้พ้นจากทุกข์ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายก็ตีต่างคนต่างก็จะพ้นจากอุปัทวอันตรายทั้งหลาย และมีอายุมันยืนยาว อีกประการหนึ่ง บาปกรรมที่เคยได้กระทำมาตั้งแต่ในอดีต ก็สามารถจะผ่อนจากหนักให้เป็นเบาได้ในอดีตมีเศรษฐีสองผู้เมีย มีทรัพย์สมบัติมากมาย แต่ไม่มีลูกไว้สืบสกุลใกล้บ้านมีผู้เมียทุกขียากมีลูกสองคนพี่น้อง เศรษฐีอยากมีลูกไว้สืบสกุลจึงไปขอแก่รุกขเทวดา พระอินทร์จึงไปขอเทวบุตรเจ้าลงมาเกิดในท้องนางเศรษฐี เป็นชายชื่อว่า รัมมปาละ ซึ่งแปลว่า ผู้รักษารธรรม ได้เรียนรู้วิชา มีปัญญาฉลาดและรู้เสียง

⁴ เอมอร ชิตตโสภณ, ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมล้านนากับวรรณกรรมประจำชาติ,(เชียงใหม่: ธนบรรณาการพิมพ์, 2533), หน้า 5.

⁵ มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, เล่มที่, 2, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์,2529), หน้า 2-4.

สัตว์ได้ ต่อมาเมื่อมหาพราหมณ์ชื่อ กบิลพรหม คิดอีกว่าต้องการทดสอบปัญญาถ้าธัมมปาละตอบปริศนาได้ตนจะตัดหัวมอบให้ แต่ถ้าธัมมปาละตอบไม่ได้ภายใน 7 วัน คอของธัมมปาละก็จะขาด ซึ่งปริศนามีว่า ยามเช้าราศีของคนอยู่ที่ไหน กลางวันอยู่ที่ไหน และกลางคืนอยู่ที่ไหน

ธัมมปาละ คิดปริศนาเท่าไรก็ไม่ออก จึงไปหยุดอยู่ที่ต้นไม้โพเป็นที่อยู่ของนกทั้งหลาย มีนกหัสติลิงค์ ๒ ตัวเมียสร้างรังอยู่ ตัวเมียกล่าวว่า วันพรุ่งนี้เป็นวันพระเจ้าจะไปหากินที่ไหน นกตัวผู้ก็บอกว่า เราจะไม่ออกไปหากินที่ไหน เพราะจะได้กินเนื้อมนุษย์ของธัมมปาละที่ไม่สามารถแก้ปริศนาได้ นกตัวเมียก็ย้อนถามว่าปริศนาคืออะไร นกตัวผู้ก็ตอบว่า ยามเช้าราศีของคนอยู่ที่ไหน มีค่าแก้วว่า ยามเช้าราศีอยู่ที่หน้า เพราะตื่นเช้ามาคนต้องล้างหน้า ส่วนกลางวันอยู่ที่หน้าอก คนหนุ่มหญิงชาย พอสายแล้วเอาน้ำเย็นมาลูบที่อก ยามค่ำคืนอยู่ที่เท้า ก่อนเข้านอนก็จะเอาน้ำมาล้างเท้า ธัมมปาละที่นอนอยู่ใต้ต้นไม้ได้ยินดังนั้นก็รู้คำตอบทันที พอถึง 7 วัน กบิลมหาพราหมณ์ก็มาขอฟังคำตอบแก้ปริศนา ธัมมปาละแก้ปริศนาได้หมด กบิลพรหมรู้ว่าหัวจะขาดจึงไปเรียกลูกทั้ง 7 คน มาหา แล้วสั่งว่า หัวพ่อขาดให้ลูกเอาพานมารับไว้อย่าให้ตก เพราะถ้าหัวของตนตกลงสู่พื้นดิน ดินจะเป็นไปลูกใหม่ ถ้าตกลงน้ำ น้ำจะแห้ง ถ้าโยนขึ้นฟ้า ฝนจะไม่ตกบ้านเมืองจะแห้งแล้ง ให้ลูกผลัดเปลี่ยนกันเอาพานไปไว้ที่เขาไกลลาศ อย่าให้ขาดทุกปีใหม่ ราชธิดาทั้ง 7 มีนาง ทูงสาทวิ โคราสัสสา รากส์สส มณฑาเทวี สิริณี กิมินทา มโหตร ก็ผลัดเปลี่ยนกันเอาพานใส่หัวของพ่อแห่ไป ไม่ให้ขาดทุกวันนี้ใหม่ดังที่ปรากฏในคาวธำล่านา

คำอ่าประวัติสังกรานต์⁶

ยอห์ตถวันตากราบพระแก้วรัตนนะ ตั้งสามประการ ขอแก้กรรมน้อย พร้อมกราบมือสานองค์พระประธานกราบวานกัมเกล้า ป่าระกุมาร กราบวานต่านเจ้า ป้างสงกรานต์เฮา ก่อนนั้น มีสองตายายความหมายดีจันมีบุตรช่วยอัน หนึ่งคนเจ้าเกิดมาแล้ว ก็แฉ้วเตียวหนเซาะเขียนเวทมนต์ ท้าวหนโลกหล้า ป่าระกุมารมาร ใจหารเก่งกล้า วิชาปัญญาฮอบฮู้ในโลกเมืองคน เจ้าสนเขียนฮู้ มีใจชอบฮู้ วิชาจื่อเสียงสะท้านท้าวบ้านรัฐธา หนุมกุมารา ฮู้จำเก่งกล้า ดังถึงสวรรคต นั้นเนื่องโลกหล้า พรหมก็ลงมาฮู้ฮู้ อยากถามปัญหา ฮู้จำปักพื้น จื่อเสียงดังขึ้นถึงพรหม เจ้าบิละพัด เร่งรัดสะสมปัญหาโพตมถ้ามองค์เก่งกล้า ถามว่าราตรี มีในโลกหล้า เมื่อตื่นขึ้นมา เมื่อเจ้า ราศีอยู่ที่ไหน ขอไขเหตุเก้า ขอบอกเหตุเหง้า ต่อมมี กลางวันแตกฮ้อน เตียงฮ้อนราศี ตอนเย็นอีกที อยู่ดีไหนฮั้น เอาคอประกั้น พนินแมนมัน ต่างต้นยืนยัน เกรงครัด บั้นกำหนดกันเจ็ดวันเด่นชัด ผูกมกกล่าวฮู้ ยินยัน หน่อกุมารน้อย กัดกอยใจตัน ได้สองสามวัน กิดหันบ่แจ้ง เดินเข้าไพรสน เตียวหนหน้าแล้ง หมดกำลังแอง หน่อพระหนีเข้าไพรสน องค์ต้นมานะ ตอดละฮู้เข้าตงไพร เจ้าได้ไปฮ้าง ก็ตั้งใจใจ ต้นโพธิ์สไล กองใหญ่อยู่ฮ้าง นกหัสติลิงจิงมากกล่าวฮ้าง จิงไขแนวตาง กูนก เทียวหาอาหารกล้างวานปารก มีนกกกล่าวฮู้ กั้นฟัง วันพุกเมื่อเจ้า สองเอามีหวัง ได้กินซากยัง ไนวังหน่อหน้าพรหมจะตัดคอ หน่อกุมารเจ้าแก้ปัญหาเอา บฮู้ นกตัวเมียถาม กางมตัวบู้ นกจำกล่าวฮู้ ยังบน นกตัวเมียนั้น ถามชั้นเหตุผล ราศีของคน อยู่ในโลกหล้า เมื่อเจ้าอยู่ไหน นกไขอยู่หน้า เขาตื่นขึ้นมาฮาระ ราศีกล้างวัน บอกบั้นหน่อพระ อยู่หน้าอกฮั้น กล้างวันกล้างวันแดงฮ้อน เตียงฮ้อนบอกบั้น เอาน้ำลูบมัน หน่อจันตาหน้า เวลาตอนเย็น ชัดเจนหน่อหล้า ราศีนั้นนา อยู่เท้า เจ้าฟังนกไข ใจดีเยือกฮ้าว ก็กลับเร่งฮ้าว เรียวบั้น เจ็ดวันคว้อยครบ นบกราบแข่งขัน ต้ามพรหมะจรรย๋ ไขบั้นบอกเจ้า ป่าระกุมาร กราบวารกัมเกล้า แก้ปัญหาเอา เร่งรัด นกหัสติลิง ฮู้จิงถูกตัด เจ้าคัตนฮู้ เอามา เจ็ดวันคว้อยครบ หน่อแก้วไห้วสา พรหมมะราชา บอกจำเก่งกล้า เมื่อเจ้าราศี อยู่ดีไปหน้า กราบองค์ราชา ยื่นยก ราศีกล้างวันบอกบั้นอยู่อก เจ้ายกบอกเหง้า องค์พรหม ตอนเย็นบอกฮั้น

หื้อหมั้นเหมาะสม ราศีสังคม พนมบอกเจ้า ราศีอยู่ตีน พรหมมินหน่อหน้า ได้ไขสำเนา ถูกตัด ป่าระกุมาร ไขการเด่นชัดประวัติตั้งฮี้ เมินมา พรหมยอมพ่ายแพ้ ยังแก้ปัญหา ลวดสังดา บอกจำลูกเต้า สั้งนางตั้งเจ็ด ฮู้เสร็จหน่อเจ้า เอา

⁶ พ่อหนานต่อม สาธุเม บ้านไร่ สันปงงาม แม่แดง

ขันฮับเอา เคียรไว้ เมื่อจักตัดคอ ปอนอสังไว้ ตกต้นลุ่มใต้ สุธา เป็นไฟเอลลูก จะตุ๊กข์บุตรตำ ตกแม่คงคา น้ำนาคักแห้ง เอา พานฮับเอา บอกเล่าหื้อแจ้ง บอกเจ็ดหญิงแปง ฮู้ไว้ สิบสี่เมษา วันตาต่านไท้ เป็นวันเนาได้ อ่ำลา เพราะสาเหตุนี้ ขอจี้ไซ จำตกแต่งเตรียมตา ปู่จาท่านเจ้า ปากันชนทราย ฉิ่งจายหนุ่มเกล้า ก่อเจดีย์เอารูปไว้

สิบห้าเมษา เตรียมตาดอกไม้ ทำบุญกราบไหว้ ปู่จา ก็นั่งข้างแล้ว น้องแก้ววงศ์ษา ตานทรานวันตา อาบน้ำพระ เจ้า สิบหกเมษา หื้อปู่จาชั่ว เก้าปุ่นเนาเอา เมื่อเจ้า ก็นั่งกินข้าวจาย ฉิ่งจายนี้เล่า ส่งเคราะห์ไล่เข้า ภัยมาร บั้นฮูปจางม้า ชำ คนลูกหลาน เคราะห์หื้อยามาปาน ภัยมารเก่งกลักันกินข้าวตอน กราบวอนปู่ป้าตำหัวครุบา สังฆะ สิบประเพณี เป็นตีเป็งปะ บละฮื้อต้อัน โบราณ ขอเตือนป็น้อง ทิวห้องลูกหลาน ประวัติสงกรานต์ ไซสานบอกแจ้ง กำอู้บมี มนต์บอกแห่ง แต่งเป็นแนว แขง เต้านั้น กราบนมัสการ สงกรานต์ถัจัน บัญเรื่องฮัน มนต์ กราบวันดี ฮู้เสียเต้าอี้ เต้านี้ ก่อนแล นายเฮย

2. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญให้ทาน

การทำบุญให้ทาน เป็นพื้นฐานของการกำจัดความตระหนี่ความยึดมั่นถือมั่นในวัตถุสิ่งของทั้งหลายให้หมดไป จากจิตใจ ทำให้เป็นคนมีเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพราะการทำบุญให้ทาน เป็นเครื่องขัดเกลา จิตให้อ่อนโยน ควรแก่การนำไปปฏิบัติดังที่พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงตรัสถามพระพุทธองค์ถึงการทำให้ทานของบุคคล ทั้งหลายด้วยการทำบุญต่าง ๆ ปฏิบัติจะมีอานิสงส์มากน้อยเพียงใดพระพุทธองค์ทรงตรัสเทศนาว่า ดูก่อนมหาราช การ ถวายทานในศาสนาของพระตถาคตนั้น ย่อมมีผลอานิสงส์มาก การทำบุญให้ทานหากจะพูดกันตรง ๆ ก็สามารถที่จะกล่าว ได้ว่า การทำบุญให้ทานเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่สำคัญ ที่คนไทยพุทธจะต้องประพฤติปฏิบัติเป็นชีวิตจิตใจอยู่แล้ว แต่ เมื่อได้ฟังหรือได้ศึกษาจากคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ จึงทำให้เกิดความเชื่อที่ประกอบไปด้วยศรัทธา ยกตัวอย่างเช่น คนใดที่มา ทำบุญให้ทานในวันขึ้นปี ใหม่ก็ดี ปล่อยสัตว์ก็ดี ตักน้ำมาสงพระพุทธรูป และพระภิกษุสามเณรก็ดี ใ้รดน้ำดำหัวพ่อแม่ก็ดี ก็จะทำให้พ้นจากภัยไกลจากเวร จะมีอายุมั่นขวัญเย็น ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แม้นจะเกิดในเมืองฟ้า ก็จะมีประเสริฐกว่า เทวดาทั้งหลาย หากได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ได้เป็นใหญ่เป็นโต เหล่านี้เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทานของคนล้านนา ซึ่ง เกิดจากคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ทั้งนั้น

คำข่าเรื่องเปตพลี⁷

เปตพลี บาลีกกล่าวไว้ ตัวข่าม่อนไท้ ก้อนไ้ก้อนจามีเมืองหนึ่งนั้น ชื่อเมืองรัฐฐา มีลูกเกิดมา บุตตำอ่อนน้อย มหาเศรษฐี มีนามยอดสร้อย พญาปาราจื่อนั้น เกิดมาเป็นตน องค์เจ้าเจืองจัน เต็กขาอ่อนน้อย คนจาย กำล้งชอบฮัก เป็นตีนัดหมาย กับแม่แห่งนาย ฮักษาอยู่เฝ้าอายุอานาม ได้หลายชวบเข้า ตำมออกในธรรม กล่าวไว้ เกิดมีโลภา พยาธิให้ พญาธิก่อ เข้า ต่อตำบได้ลัดละ เยาวาหนานหน้า ยาผงแสมกำ ไอสมเมืองใต้ ยาสมุนไพโร บว่าไกล่ไกล่ กลั้วลูกนงวัยอุ่นฮ้อน เอ อ มา หื้อกิน เข้าใส่ฮอดตอง เอาฝนลูปอ้อม ต้วนาย ส่วนพยาธิ ก็บมายหาย รวดได้วาวาย ตำยจากปอเจ้า ได้ตำยเป็นผี เข้าดงป่า เสร้า แสนเวทนา เอาฮ้อน ส่วนปอแม่หมาย ออกใจสะต้อน ได้ร้องรำให้ วิงวอน อวยเจ้าลูกฮัก ปอดวงสมร ตำยจากนายมอน ละปอแม่เจ้ายามนั้นเศรษฐี ตีเกยอยู่เฝ้า เรียกเสวนา ปาวร้อง ว่าจักเอานาย เจ้าสายสะกล้อง ไปฝงไว้ห้อง ในดง ตีโน ปา จำ ปาคาในโขง แป้งห้องแปงโฮง หื้อนายอยู่เฝ้าแล้วท่านเศรษฐี ก็แต่งขันข้าว หื้อเสนาไป ส่งใจ หื้อนายได้กิน ได้เก็บเอาไว้ ส่งอาหารเข้า ดึงวัน ในกำรนั้น บ่หลับฝันหัน ส่งข้าวตังวัน บ่หยุดขาดได้ มีวันหนึ่งเหย ร่วงเลยเข้าใกล้จันปัญญาใน เอาฮ้อน ฝนก็ตกมา นำนอสงต้อน มาหนักนวงซอน อูรา ขำมน้ำก็ลิก ผ่อสุดเจ้นตำ พักตีมีคคา หนตางตีหัน มีภิกษุเณร องค์เณร

⁷ ป่อหนานตา จันท์เกลี้ยง 21 ศาลาไชย ต.ศาลา อ.เกาะคา จ.ลำปาง

สอดดั้น มาถึงมัตคา พร้า่นั้น เสนาถวาย ชันข้าวชันน้ำ ยกตายนื้อหื้อ เดียวตาย ฮับปอนหยาดน้ำ ตานหื้อคนตาย ส่วนลูก บุตุจาย ได้กินเต้าอัน กั้นถึงเวลา เตียงคินแมนมน เข้ากำผินนาย ป้อจันว่าลูกได้กินอาหารข้าวน้ำ

วันเดียวเต้าอัน เนอนาย นับแต่นั้น ตั้งแต่ลูกตาย ลูกอยู่เดียวตาย บ่ได้กินข้าววันนั้นวันเดียว ตีนายลูกเต้าได้ ฮับปอนเอา บ่จำวันเต้านอง ผนตจจากฟ้า โผมาบ่ได้ ถึงนาย อันนี้แหละน้องตี้ข้องใจหมาย คิดดูเตอะนาย ตายหื้อ ถูกต้อง บ่ใจแคงจา กำมาแต่งย่อง มั่นออกในธรรม พุทธะ กั้นผิตตรงไหนขอการวะ ปัญญาแห่งข้า บ่คม เขียนแบบเป็นนั้น มั่นจางขึ้นชม หัวอกระทม บ่สมไฟ้อ่าง กล่อนกำจำ กำมาแต่งสร้าง ขอवादวางลงเต้านี้ แลละนายเฮย

3. ความเชื่อเกี่ยวกับทิศกในหลักธรรม

กัตถัญญ หมายถึง บุคคลที่หาได้ยาก คำว่า กัตถัญญกตเวที คือ ผู้รู้อุปการะที่ผู้อื่นกระทำแล้วและกระทำตอบแทน ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการทำดีของผู้อื่นและแสดงออกมาเพื่อบูชาความดีนั้น ความกัตถัญญเป็นธรรมคำสอนที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันในสังคม ดังมีตัวอย่างในสมัยพุทธกาลเรื่องความกัตถัญญของพระสารีบุตรเถระ ที่ได้ชื่อว่าเป็นแบบฉบับของผู้มีความ กัตถัญญกตเวทีโดยได้ตอบแทนบุญคุณของราชมหาราชนั้น ผู้มีความประสงค์จะบวชแต่ไม่มีใครบวชให้พระพุทธรองค์ได้รับสั่งถามพระภิกษุว่าใครระลึกถึงอุปการคุณของพรหมมณนี้ได้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าระลึกได้ว่าพรหมมณ ได้ถวายอาหารแก่ข้า พระพุทธเจ้าทพพีหนึ่งพระพุทธองค์จึงตรัสว่า สัตบุรุษเป็นคนกัตถัญญกตเวทีและทรงให้พระสารีบุตร เป็นผู้บวชให้ราชมหาราชนั้นตั้งแต่วันนี้เป็นต้นมา ในสุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย) สิงคาลกสูตรว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแตเขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น สิงคาละ คหบดีบุตร ลูกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปือก มีผมเปือก ประคองมือไหว้ทั่วทั้ง หกทิศพระพุทธเจ้าทรงตรัสถามสิงคาล มาณพว่าทำอะไร เขาทูลตอบพระพุทธเจ้าว่าไหว้ทิศทั้ง หก พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงทิศทั้งหกที่ต้องเคารพกราบไว้คือ

หน้าที่ของพ่อแม่ ตีมิตต่อลูก^๑

หน้าที่บิดา มารดา นั้น ไชร์ เลี้ยงลูกหื้อได้ ไปตามขั้นตอนมีอยู่ห้าข้อ ตีควรสั่งสอนก่อนหลับก่อนนอน หลังตื่นกิน ข้าว ข้อที่หนึ่งหนอ ขอห้ามอย่าห้าว จิตใจเปิงปาว เกื้อนฮ้าย หื้อเป็นคนตีหื้อหนีความฮ้าย อย่าได้แอบเล่น กัารพนันสอง ตั้งอยู่ใน ความดีมีหั้น ความซ้วนี่มัน อย่าไปเข้าใกล้ บ่จางคบคน จะจันใจไป หื้อคบคนตี ช่วยก้า สามหื้อศึกษา วิชาเลิศล้ำ ศิลปะเอกเอื้อ นานา คนเก่งความฮู้ ตางการศึกษา เหมือนทรัพย์สินมา เงินค่าเต็มตู้ สี่ทรัพย์สิ่งของ เงินทองหลามหลามลู ตี หามาดู มากหนักมอบบั้นหื้อเขา เอาไปตั้งหลัก ก้าขายจะได้เพิ่มพูน ข้อตีห้านี้ เพื่อสืบตระกูลต่อหน้าปายลุน จะได้แผ้วถาง หากูเตียมแยง แอบแฝงแนบข้างตีเป็นคนตี ไ่ว้แลละนายเฮย หน้าที่ของลูก หน้าที่บุตรตำ ควรจะมีไว้ เป็นว่าจักได้ แทนคุณ นั้น หนามีห้าข้อไว้

หื้อได้ศึกษา ปีตำมารดา คือพระเหนือเกล้า หนึ่งตำนเลี้ยงเฮามา อย่าลืมหนาเจ้า เลี้ยงตำนตอบแทน อย่าละ อาหารข้าวปลา หยูกยาสัปีะ ตังผินแผ่นผ้า อาหารถน สองจ่วยงานตำน อย่าได้แ่วจอน ถากไถ่ดินดอน ตังสิ่งปลูกสร้าง เปื้อจ่วยแบ่งเบา ภาระใหญ่กว้าง หื้อตำนเจยจม จินย้าว สามประพตตีตัว บ่มัวฟังฟ้า สุขุมบ่ห้าว หาญเกิน หื้อสมฐานะ คนจะสรรเสริญ เป็นทายาทเดินใน ทางถูกต้อง สี่ตำรงต้น บนความเกริกก้อง ของวงศ์ตระกูล ตำนไว้ กระทำความดี ทางตี ขอบใจ จักเป็นแคได้ โทมคำห้าตำนลวงลับ ไปแล้วหื้อจำ ขอหื้อหมั่นทำ บุญตำนไปหื้อเป็นลูกตีตี มีบุญใหญ่ยื้ออยู่กั้นตีมา เตียงเต้า แลละนายเฮย

^๑อง. ทุก, (ไทย) 20/364/108.

^๑รสสุนทร รักรวี เชียงใหม่

สามีที่ด¹⁰

หน้าที่สามี ที่ควรมฟูมฟัก หื้อแก่เมียฮักอยู่ข้าง เตียมใจมีอยู่ห้าข้อ จักขอจำไซ หื้อจุ่มวงโย ฟังไปเนอเจ้า ข้อที่หนึ่ง หนอ ยกยออยู่เฝ้า หื้อเหมาะสมเอา กับฐานะ การบ้านการเฮือน บ่เลือนบ่ละ เอาใจอ่วงข้อง โยดี ข้อที่สองนั้น แม่นหมั่นดีหลี บ่ตู่ถูกเมีย ใจหวานโอบเอื้อฮักกันแบ่งกัน ดั่งวันกู่เกื้อ เผื่อแผ่ไมตรี หนุนกำ สามบ่อกใจไปไหนม่วนล้ำ เมียเกาะเกี่ยว ก้อย ตวยตัน หันหันเมียแล้ว ผัวแก้วตึงหัน เหมือนนอยากบ้อัน ปล้ำท่องโกเจ้า ข้อสี่นี้หนอ ยกยออยู่เฝ้า มอบความใหญ่เอา หื้อแต่ ในบ้านในจอง ใผต้องยอมแบ่ ดั่งใหญ่บ่ได้ กำเดียว ห้าหาเครื่องใจ ประดับแดงเขียว มาหื้อใส่เดียวเหลียวบอบได้ใผ ได้สามี แบบนี้อยู่ไกล จะสุขสบาย จุ่มเนื้อ แล่นายเฮย

หน้าที่ภรรยา¹¹

หน้าที่ภรรยา จักจำบอกไว้ ผัวแบ่งอยู่ไกล จะได้สุขสันต์นับได้ห้าข้อ มีอยู่ตวยกัน เป็นเรื่องสำคัญสำหรับแม่บ้าน ข้อที่หนึ่งหนอ แม่บ่ไว้กรีก้าน จัดการงานเฮือน เรียบร้อยบ่ฮักเฮียหาย หื้อได้ต่ำก้อย เสื่อผ้าบ่ห้อย รุ่งรังข้อที่สองนั้น สงเคราะห์เหมาะสม ทรัพย์สินเจือยัง ญาติสองฝ่ายหื้อบ่ได้หน่ายแหยง แข็งขันด้านคือ ถือสามัคคี ญาติมิตรสามบ่อกใจ ดั่งในนอกคิด ซื่อสัตย์แจ่มแจ้ง ยอโย ผัวบ่ีกมาแล้ว เมียแก้วตันใจ หาข้าวน้ำไปต้อน ฮับขับสู สักษาของ เงินทองหลามหลู ได้มาหาจูก เต็มกำ เก็บไว้อย่างดี มีผลเลิศล้ำ เงินค่าเต็มหม้อ ยังเฮือน ข้อที่ห้า นั้น บ่มีไหนเหมือนการบ้านการเฮือน หมั่นถุ หมั่นสร้าง ใผได้เมียดี ฆานอนปางข้าง เหมือนดั่งได้นาง แม่พระแล่นายเฮย

หน้าที่ครูอาจารย์ที่มีต่อศิษย์¹²

หน้าที่อาจารย์ สื่อสารความรู้ ดีศิษย์ทุกผู้ ดีมาศึกษา มีอยู่ห้าข้อบ่ได้สั่งกำข้อหนึ่งนั้น ฝึกฝน ก่อนเข้าแล้วก็ แนะนำ ศาสนาเจ้ายังหลักคุณธรรม เครื่องวัดเพื่อเป็นคนดี มีความสันตติ ก่อนศึกษา ด้านวิชาการ ข้อที่สองหื้อแจ่มแจ้ง สื่อสาร บัญญาเชี่ยวชาญ ข้อมูลเอ่ยอ้างสืบเซาะค้นหา ตำราเปิดกว้าง เพื่อเป็นแนวทาง รอบรู้ ข้อสามสอนศิลปวิทยาสืบฮื้อจันเก่งกล้า เนืองนันบ่ได้ปกปิด หลักการแบ่งปัน จินตนาการ สอนจันหมดเสียง ข้อที่สี่หนอบ่ได้หมดเสียง ยกย่องเชิดชู บ่ละ หื้อปรากฏหัน ในหมู่คณะสปีปะผองผู้ คนในข้อที่ห้า นี้ มีความแจ่มแจ้ง สร้างเครื่องคุ้มภัย ไปสู่โลกกว้าง ทุกสารทิศเพื่อ ศิษย์เอกอ้าง เป็นหลักแนวทางสืบไว้ แล่นายเฮย

หน้าที่ของศิษย์ที่มีต่ออาจารย์¹³

หน้าที่ลูกศิษย์ มีต่ออาจารย์ กตัญญูฮ้างน ที่ควรรอดอ้างห้าข้อตวยกัน ควรสืบสรรค์สร้าง หื้อเป็นแนวทางบังจี ข้อที่หนึ่งหนอขอลูกศิษย์นี้ มีความโอบเอื้อ อาหาร ลูกขึ้นต้อนฮับ อาจารย์มาสอน บ่ดีหน้างอนต้อนยกมือไหวข้อที่สองมี ยาม เตียวมาไกล ก้มตัวก้อยเตียวผ่านนั้นฮับใจอาจารย์ บ่ดีต้อรัน ด้วยใจแจ่มกล้า เจยบานข้อที่สามนั้น ตั้งใจสืบสาน ในวิชาการ ตำนสั่งสอนหื้อด้วยความพรากเพียร บ่ได้ด้านคือ หื้อความร่วมมือ เครื่องวัดสื่บริกำร งานดีสันตติ จัดแจ้งรอบด้าน งาน เฮียน ดั่งด้านเครื่องใจ ดั่งงานด้านเขียน บ่ได้เบียดเบียน เปือนฝูงฮ่วมห้อง ห้าครูอาจารย์ ตำนสอนอ่วงข้อง ต้องเฮียนด้วยความ เคารพ ลูกศิษย์ดีดี มีความนอบนบ จะพบแต่ด้าน ความเจริญแล่นายเฮย

¹⁰รสสุคนธ์ รักทวี เชียงใหม่

¹¹รสสุคนธ์ รักทวี เชียงใหม่

¹²รสสุคนธ์ รักทวี เชียงใหม่

¹³รสสุคนธ์ รักทวี เชียงใหม่

หน้าที่บำรุงมิตร¹⁴

หน้าที่ของมิตร บำรุงสาหาย บว่าหญิงจาย ตึงหนุ่มตึงเฒ่ามีห้าข้อจำ กันไว้เนอเจ้า จะเป็นส่มเงา หนุนก้ำ หนึ่งเผื่อแบ่งปัน กันเมื่อเปลี่ยพล้า ตามโอกาสเอื้อ อาริยามตุ๊กขยักไร่ อย่าได้ถอยหนี คนตียากมี ตุ๊กข้มาก่อนหัน สองอุจ่าดี มีน้ำใจอัน เห็นอกกว่าเงินทอง หมิ่นล้าณ โคนันทิวศาล ตีมันยอมก้าน ย้อนจากก่าอุ บ่ตี สามเข้าไปจ่วย ด้วยใจไม่ตี เกือกุลยาม มีมิตรตุ๊กขโศกศร่าบ่เกยมีไผ ออกต้องแม่เจ้า มือก่าจอนคำ หนีบกัน สี่ทำตัวต้น เป็นคนตีเน้น เสมอกันหัน ชุมชน ฟ่องรอย ล้นฟ้า ฟ่องก็ขัดสน ก่อหากเป็นคน เหมือนกันจผู้ ห้าความจริงใจ ชื่อโสหลังหลู้ ต่อมิตรมิงกู ทั่วทิศ ไผได้มิตรดี มีความเลิศ ฤทธิ์จะพบแต่ความเจริญ แผล่นายเฮย

หน้าที่ของสาหายที่มีต่อมิตร¹⁵

หน้าที่สาหาย ญิงจายพร่าพร้อม ต่ควรจะต้อง แตนคุณมิตรหรือมีห้าข้อไว้ ควรได้ยึดถือ เพราะนั่นแหละคือ มหามิตรเจ้า หนึ่งป้องกันยาม เมื่อนั้นเข้า ประมาทมัวเมา ง่ายล้า จ่วยติจ่วยเตือน ยามเปื่อนเปลี่ยพล้า จ่วยจักจู้เข้า ตางตี สองคอยจ่วยก่า บ่ทำหน้ายหนี อักษารพย์มี ของเปื่อนหื้อได้หากมีเปื่อนตี แมมีหนึ่งไกล่ ตีกวาร์้อยคน ชั่วซ้าสามเมื่อมีภัย บ่ได้อ่อนล้า เป็นตีเป็งได้ เนอนาย อันเปื่อนกันนั้น หากมีหลงหลาย เปื่อนต่ายหญิงจาย หายากตั้งอัน ข้อที่สี่กา บ่ละห่าง หัน ในยามตุ๊กขมี ต่อเปื่อนพ้อง ตุ๊กขบ่ได้กิน ไผบ่สองต้อง ตุ๊กบ่ห้อยอง คนดูแควน ข้อที่ห้าบ่ถ้อและหวงแหงนวงค์ตระกูล แตน ของเปื่อนแต่ไผมีสาหาย แบบนี้อยู่ไกล่ เหมือนมีบุญหลาย หนุนก้ำ

หน้าที่ของเจ้านายมีต่อลูกบ่าว¹⁶

จบการศึกษา มาหางานนั้น ไผเฮียนฮู้หัน มั่นดีเหลือหลายปะเจ้านายนี้ตีตีใจหลาย บว่าหญิงจาย หน้าขอยแต่ไผ เจ้านายตีตี มีห้าข้อได้ ขอจาร์นัยหื้อฮู้ หนึ่งจัดก่ารงาน ตวยปานสงยู้ ตามสมควรผู้ กระทำ บ่ได้เคร่งครัด ผูกมัดขบ่จำ แต่ คอยแนะนำ ทำตามแบบบ่า สองหื้อหาอาหาร คาวหวานแหละเจ้า จ่าง-เผ็ด-เก็มเอา รื่นรส หื้อค่าจ้างงาน บ่ฮานหลีกกั๊ด ลิ่นเดือนจ่ายหื้อ ทันที่ สามดูและสุข ตุ๊กบ่หน้ายหนี ยามป่วยไข้มี อักษากูลเกื้อ สี่หื้ออาหาร เจือจานโอบเอื้อ มีรสแปลกกล่า อิ่มต้อง ห้าหื้อหยุดงาน สานไมตรีก้อง ตามโอกาสหื้อ อำนวย ไผปะแบบนี้ มั่นเหมือนนกหวาย ได้ท่างายตวย ใจกดีเนอเจ้า ได้เจ้านายตี บ่มีโศกศร่า สุขภาพตีจุ่มเนื้อ แผล่นายเฮย

หน้าที่ลูกบ่าวต่อเจ้านาย¹⁷

เมื่อมีเจ้านาย ต้องมีลูกน้อง เข้ามาเกี่ยวข้องเป็น ของคู่กันงานจะสำเร็จ เป็นผลหื้อหันตีบตีมันเป็นพราะลูกจ้าง ลูกจ้างตีตี มีคุณเอกอ้าง มีห้าข้อเนอ ปีน้องหนึ่งเข้าทำงาน ก่อนนายจะฮ้องว่องไวเก่งกล้า เจยบาน สองเลิกงานนั้นหลังผู้ จัดก่า บ่อ้อ้งาน หลับหลังหยองหยื่อ สามถ้อเอาของ ตีนายบันหื้อ บ่ลักขโมย บ่มลี้ สี่ทำก่ารงาน ตามคำสั่งจี้ และหื้อตีขึ้นตำ มลายห้านาคูณายนี้ ไปจีขยาย สรรเสริญเจ้านาย หื้อมันเอกอ้าง ได้ลูกจ้างตี งานนี้แผ่กว้าง กิจการเจริญ ยิ่งนักเหมือนมี ลูกตี ภูมิใจจแต่ตีกว่ามีเงินโกฏตีอ เนอนาย เจ้านายลูกน้องเกี่ยวข้องถึงปล่าย ขอจบบรรยาย ไว้แผ่วแต่ฮู้หันนักก่าเมือง อู้สัปะหลี่ เหมือนศรีธนชัย นำจั้งแต่แผล่นายเฮย

¹⁴รสสุนทร รักษวี เชียงใหม่

¹⁵รสสุนทร รักษวี เชียงใหม่

¹⁶รสสุนทร รักษวี เชียงใหม่

¹⁷รสสุนทร รักษวี เชียงใหม่

หน้าที่ของพระสงฆ์¹⁸

หน้าที่พระสงฆ์ องค์ไตรธรรมะ ก็ได้ลดละทางศาสนา มีหกอย่างไว้ หื้อได้อัภษา สังฆนศรัทธา ตั้งหนุ่มตึงเฒ่า หนึ่งสอนอย่าทำ ความชั่วหม่นเศร้า อักษาศีลธรรม พร้าพร้อม ศีลห้าศีลแปด ปักแหวดแหวดล้อมกินหวานตานต้อม จุคนสอง หื้อตั้งไว้ อย่าได้สับสน ทำความดีคน จะได้อ้วงข้องปฏิบัติตน บนความถูกต้องแนะความจำนง บ่งจี สามอนุเคราะห์ เจาะจิ่ง บ่มปี ป่หมีเหียงคว่า เปบิ่ง ต้าธงธรรมะ สัจจะดั่งหวัง ต่ามฮอยพุทฐัง สังฆนเตียงหมั้น สี่หื้อได้ฟัง ยังสิ่งดีเห็นบ่งบ่เกยได้ ฟัง หื้อฮู้ แยกแยะถ้อยคำ นำยังกระทำ มาสอนแผ่ผู้หญิงชาย ข้อที่ห้านี้ ตี่ต่านดั่งหลาย ฟังแล้วเนอนาย บ่ฮู้แจ่มแจ้งเฉลยหื้อ ฟัง สังฆนเตียมถั่ง หื้อข้าใจธรรม ซาบซึ้ง ข้อหกแกมท่ายไผ ป่าตั้นมั่ง เป็นบอกตางสวรรคหื้อ เนอนาย เตียวเสั้นนี้เตอะ ตึงบ่เสียหอย ขอจบบรรยาย ไว้เปียงอีแหล่นายเฮย

คำว้าเสียงจากตัวแทนตุ้เจ้า¹⁹

เสเลเมา ตู้เจ้าอยู่วัด จำศีลเคร่งครัด ปฏิบัติตน ฉั้นข้าสองมือ ยึดถือเหตุผล ผู้นำวงชน ศรัทธาใหญ่่น้อยคู่กับ อาจารย์ จิกหวันจ่องห้อย จ้วยกันผ่อกอย พัททักษ์ ช่วงแก้วตังสาม งานมีมากนัถ หลีกเลียงบ่ได้เนอนาย ต้องตื่นแต่เจ้า บ่เมา ลูกขวย รัตนตรัย กราบไหว้น้อมเกล้าทำวัตรเจ้าเย็น จำเป็นแต่เจ้า อยู่มานานเนาว่า บ่เว้น สร้างวัดสร้างวา บ่าได้หลบเร็น จัดการวังเต็น ตางบน บอกบุญญาติมิตร จิตบ่สับสน ไวยาถมคน อดทนเตียมต้อมบางครั่งศรัทธา จ่างป่าหือกลุ้ม แยกหมู่ แยกจุม ชัดแย้ง ฮู้บ่เข้ากันเตือตั้นบะเว้ง เตียงกันบ่ได้ รอร่า

ตุ้เจ้าอยู่วัด ขจัดปัญหา จักสองศรัทธาสามัคคีฮั้นน้ำหนึ่งใจเดียว เป็นเกลียวเจือกพัน อยู่กันตั้งวัน จั้นจ้อย แต่มา สียใจตางในต่ำก้อย เขามากล่าวถ้อย วิจารณ์นินทาว้าฮ้าย เรื่องไร้แก่นสาร ทว่าสมภาร ฮับต่านเหนือได้สวดศพเผาผี ยังมี รายได้ กอบโกยเงินไทย บาทแบ้งค์ ยามกลางผะสา ผดมาหน้าแล้ง ถูงยามบ่แห้ง เนอนายสลากภักดี บางวัดใส่หลายตัน โจกเรียงราย เงินไทยหลามหลู่กลางเตือหลายบัน ซี้คร้านจะฮู้ขนาดเงินเตือนครุ ยังก้าน ฟังเขาเล่ามาปาหือสะต่าน ปู่จารย์ รายได้ บ่เบา ตู้เจ้าได้ห้ำร้อย จั้นจ้อยบ่เหงา อาจารย์เวนเอาเขาก็หื้อห้ำป้อหนานยังดี มีเมียซักผ้า อย่างอื่นแกมกา สับปะ ถ้าปีใหม่เมือง นันเนื่องอาลิสะ คาระเวเจ้าสมภาร ของฉั้นพร้าพร้อม กินต้อมอาหาร ได้เงินหลายบัน ของต่านครบถ้วนแต่ ศรัทธาเฮย บ่เกยได้ฮ้วน กินมอกปอควร อิมต้อม ญาติโยมศรัทธา ฮาวอาปี่น้อง ขอร้องอย่าได้ วิจารณ์ มาเล่าขวัญตุ้ เล่า ขวัญปู่จารย์แสนจะราคาญ ฮ้องเพลงกินเหล้าเล่นก้านพนัน ปือกแปดปือกเก้า ไผก็บ่เอาเนอให้ มันตึงบตีปีป่าอาไป สิบบนิ้ว กราบไหว้วันตาขอสุมาลาเหี้ยเต้าอี เต้านี้วางลงก่อนแล่นายเฮย

วรรณกรรมคำว้าล้านนาเป็นวรรณกรรมที่เน้นให้เกิดประโยชน์ทางด้านกาอบรมบ่มเพาะความประพฤติอันดีงามตามหลักพุทธศาสนา โดยการสอดแทรกเนื้อหาคำสั่งสอนที่มีความกลมกลืนระหว่างรูปแบบการดำเนินชีวิตของคน ล้านนาในยุคสมัยอดีตกับหลักธรรมทางศาสนาพื้นฐานที่ทุกคนควรอย่างยิ่งที่จะยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ผู้ประพันธ์ได้ใช้ทักษะ

¹⁸รสสุนธ์ รักกวี เชียงใหม่

¹⁹หนานหนามไม้โตน

ในการสรรสร้างวรรณกรรมเรื่องนี้ขึ้น เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ความบันเทิงแก่ผู้ที่มีโอกาสได้สดับรับฟังในวัดช่วงเช้าพระภิกษุหรือรวมถึงผู้คนที่ไม่มีโอกาสได้เข้ามาในวัดก็ดี เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิในการรับรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในทุก ๆ แห่่งหน เน้นความงามของภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ร่วมด้วยสิ่งสรรหาและข้อคิดหลักสำคัญในการดำรงชีวิต แม้ว่าผู้ฟังคนใดก็ตามไม่รับรู้หลักธรรมทางศาสนามาก่อน แต่เมื่อใช้สมาธิและจิตที่ตั้งมั่นในการรับฟังสิ่งที่ผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้แล้ว ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจในหลักการดำเนินชีวิตที่สามารถก่อให้เกิดสันติสุขและความสมดุลมากยิ่งขึ้น ร่วมด้วยกับลักษณะการสร้างเสียงสัมผัส ทำนองบทพูดที่กลมกลืนทำให้ผู้ฟังเกิดความบันเทิงสนุกสนาน ในคราวเดียวกันด้วยรวมทั้งการเผยแผ่วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนล้านนาในยุคสมัยอดีต ผ่านรูปแบบเนื้อหาและบริบทของสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างชัดเจน และพบว่าผู้ประพันธ์มีความเพียรพยายามเป็นอย่างยิ่งในการถ่ายทอดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนล้านนา ฉายให้เห็นภาพลักษณะอย่างชัดเจน เพื่อวัตถุประสงค์เดียว คือ การให้โอวาททางหลักธรรมแก่คนในชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในศีลธรรม ไม่ขัดต่อหลักศาสนาและมีความสุขต่อไป วรรณกรรมมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวล้านนาหลายด้านเช่น

1. **หลักการเสียสละ** ความเสียสละเป็นความหมายของการให้ที่เป็นทานหรือ ปรียาคะหมายถึง การให้วัตถุสิ่งของ การเสียสละความสุขส่วนตัว การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นโดยไม่เลือกว่าเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูเป็นการให้ที่มุ่งกำจัดกิเลสโลภะและความเห็นแก่ตัว นับเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับคนทั่วไปจะต้องพึงมีต่อกัน

2. **หลักความกตัญญู** คำว่า กตัญญู หมายถึง บุคคลที่หาได้ยาก คำว่า กตัญญูทศเวทคือ ผู้รู้อุปการะที่ผู้อื่นกระทำแล้วและกระทำตอบแทน ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการทำความดีของผู้อื่นและแสดงออกมา เพื่อบูชาความดีนั้นความกตัญญูเป็นธรรมคำสอนที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันในสังคม

3. **หลักความรักความเมตตา** การอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันสิ่งสำคัญที่จะทำให้สังคมนั้นอยู่ร่วมกันเป็นสุขก็คือ การมีความรักเมตตาต่อกันและกันไม่มีการแย่งชิงดีชิงเด่นหรือทำร้ายร่างกายกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพราะการแสวงหาความสุขด้วยการเบียดเบียนผู้อื่นนั้นชื่อว่าไม่ใช่เป็นการแสวงหาความสุขที่ถูกต้อง เพราะมีแต่จะนำความทุกข์มาให้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตนแต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุขผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย” การที่จะได้รับความสุขที่แท้จริงนั้นก็คือ การไม่เบียดเบียนคนอื่นหรือสัตว์อื่นนั่นเอง บุคคลที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นนั้นก็คือมีความเมตตาต่อผู้อื่น เพราะผู้ที่มีเมตตาอยู่ในจิตใจย่อมไม่คิดเบียดเบียนใคร มีแต่จะมอบความรักความอบอุ่นหรือความปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่ผู้อื่นไม่เห็นแก่ตัว²⁰

เอกสารอ้างอิง

พระครูปลัดอุทัย รัตนปัญญา (คำชุ่ม). “พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำอ่าล้านนา”. ดุษฎีนิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539.

พระสุตตันตปิฎกกอง. ทุก, (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย) คำอ่า.

มณี พยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**, เล่มที่ 2, เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์ 2529

รสสุคนธ์ รักกวี. **ชมรมอนุรักษ์ภาษาวัฒนธรรมล้านนา ชมรมฟื้นฟูวิถีล้านนาคำอ่าภาคเหนือ** 18 กุมภาพันธ์ 2557

²⁰ พระครูปลัดอุทัย รัตนปัญญา (คำชุ่ม). “พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำอ่าล้านนา”. ดุษฎีนิพนธ์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556. หน้า 33

หนานหนามไผ่โตน. ชมรมอนุรักษ์ภาษาวัฒนธรรมล้านนา ชมรมฟื้นฟูวิถีล้านนาค้าวฮ่าภาคเหนือ 18 กุมภาพันธ์ 2556
เอมอร ชิตตโสภณ. ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมล้านนากับวรรณกรรมประจำชาติ, เชียงใหม่: ธนบรรณาการ
พิมพ์, 2533.